

analytiker, ikke fortæller. Det var i en akademisk sammenhæng, han blev fornyeren – i kritiske overvejelser over historieforskningens mål og midler, i empiriske undersøgelser af social- og åndshistorie, især den politiske idéhistorie, i perspektivrige fortolkninger, der forbandt enkeltfænomener og langtidsfaktorer.

Men derved fik hans historiske arbejde også den folkelige virkning, der lå ham på sinde, den indirekte opdragende indflydelse. Han bidrog på væsentlige områder til, at udgangspunktet for historisk bedømmelse blev fastere og rigtigere.

Vagn Skovgaard-Petersen

POVL ELLER

8. november 1925–12. januar 1989

Den 12. januar 1989 døde Frederiksborgmuseets direktør dr.phil. Povl Eller, kun 63 år gammel.

Povl Eller var præstesøn fra Varde. Der eksisterer et fotografi af ham som treårig siddende under faderens bredskyggede grundtvigianerhat. Billedet er symbolsk. En konservativ, national grundtvigianisme satte rammerne for Povl Ellers tilværelse og hans virke som historiker og museumsmand.

Eller blev cand.mag. i historie og fransk i 1953. En overgang overvejede han at blive højskolelærer, men på Povl Bagges anbefaling blev han i 1954 ansat ved Frederiksborgmuseet, Danmarks nationale portrætgalleri. Povl Ellers grundtvigske livssyn harmonerede fortrinligt med det idégrundlag, brygger J.C. Jacobsen havde gjort til Frederiksborgs: Slottet skulle være stedet, hvor man oplevede Danmarkshistorien. Et besøg på Frederiksborg skulle styrke fædrelandsfølelsen og samhørigheden med fortiden.

Det professorstyrede Frederiksborgmuseum er tillige en institution med høje videnskabelige ambitioner. Dem indfrieede Povl Eller til fulde. Tyngdepunktet i forfatterskabet er en række bøger om danske portrætter. I 1958 kom *Adam Oehlenschläger portrætter*, i 1962 *N. F. S. Grundtvig portrætter* og i 1970 *Portrætsamlingen på Gammelkjøgegaard*. Metodisk er Ellers ikonografier forbilledlige med præcise billedbeskrivelser og en omhyggelig redegørelse for ophavssituation og proveniens. De kildekritiske og meto-

diske problemer i forbindelse med portrætstudiet har Eller redegjort for i den fortrinlige håndbog *Historisk ikonografi* fra 1964.

Kronen på værket blev disputatsen *Kongelige portrætmalere i Danmark 1630-1682*, som Povl Ellers forsvarede i 1971. På grundlag af en minutøs gennemgang af kilderne til Karel van Mander og Abraham Wuchters virksomhed som hofmalere tilvejebragte Eller et sikrere grundlag for kunstnertilskrivninger end man hidtil havde haft. Bogen er det ubetingede hovedværk om 1600-tallets danske portrætmaleri. En overdimensioneret og delvis uberettiget kritik fremført af den ene officielle opponent tog Eller sig urimeligt nær. Bitterheden gav sig udslag i en lige så uberettiget afvisning af kunsthistorisk stilkritik som legitim videnskabelig metode. Til Politikens Kunsthistorie skrev Povl Eller afsnittet om 1600-tallet. Som historieskrivning er Ellers afsnit mindre vellykket. I for høj grad er der tale om opremsning af værker og kunstnernavne uden bærende hovedsynspunkter. Kun specialister kunne se, at fremstillingen var baseret på nye indsigter.

En ny fase i forfatterskabet med originale og overrumplende problemstillinger indledtes med den kunsthistoriske detektivundersøgelse *Hvad blev der af portræterne på Hirschholm slot* (1972), der fulgtes af *Borgerne og billedkunsten i Helsingør på Christian 4.s tid* (1975), en kultursociologisk undersøgelse af, hvad der hang på væggene i helsingoranske borgerhjem i 1600-tallet. Nævnes må endvidere *Grundtvig på grundlovsbilledet* (1975), hvor ærkegrundtvigianeren Povl Eller på grundlag af en analyse af billedets formelle komposition kunne godtgøre, at Grundtvig trods sin tilsyneladende beskedne placering på billedet er dets egentlige hovedperson. Endelig kom i 1983 *Industriens mænd – et maleri af P.S. Krøyer 1903-04*, en mesterlig ikonografisk analyse, der belyser forbindelserne mellem industri, penge, politik og kunst omkring århundredskiftet. Ved siden af disse præstationer påtog Eller sig det enorme arbejde at udarbejde ikonografierne til Dansk Biografisk Leksikon.

Museumsmanden Povl Eller skrev en række centrale bidrag til Frederiksborgs historie, bl.a. om slottets restaurering efter branden 1859, salvingerne i slotskirken, de forsvundne kaskader i slotshaven samt om Compenius-orglet. Nævnes må også den vejledning til Frederiksborgmuseet han skrev i 1978, som foruden på dansk udsendtes på engelsk, tysk og fransk. Vejledning er en for beskeden betegnelse. Der er i virkeligheden tale om en lille ræsonnerende Danmarkshistorie. Det samlede oplag er nu godt 300.000 eksemplarer. Derved er Eller en af de historikere, der er nået ud til flest mennesker.

Metodisk og sprogligt er Ellers skrifter gennemarbejdede til mindste detalje. I de yngre år kunne han i bestræbelserne på at finde uangribelige

formuleringer skrive en smule kringlet. Senere blev formen præcis, ofte ironisk.

I 1976 blev Povl Eller direktør for Frederiksborgmuseet. For Eller var Frederiksborg højskolen mellem de danske museer: stedet, hvor bevidstheden om at være dansk skulle vækkes og stimuleres. Derfor var den permanente udstilling, den danmarkshistoriske vandring, for ham hovedsagen. Det forhindrede ikke, at museet i hans tid i højere grad end tidligere markerede sig med store særudstillinger, selvom det var en udvikling han dybest set var skeptisk overfor, idet han frygtede tendensen til poppede og sensationelle udstillinger, tilrettelagt efter scenografiske i stedet for didaktiske synspunkter og den heraf følgende holdningsløshed. At det ikke behøver at gå sådan, demonstrerede Eller på smukkeste vis med den særudstilling om Grundtvig, han selv arrangerede i 1983 i anledning af 200-året for den gamles fødsel.

Povl Eller kunne virke reserveret og ville gerne se sine folk an. Var der først kontakt, var venskabet og loyaliteten ubetinget. På sit museum var han i sjælden grad vellidt og respekteret, og han forstod det sociale ansvar som følger med stillingen som leder af en institution, hvor mange af medarbejderne bor på arbejdspladsen. Til gengæld betød hans næsten for udviklede pligtfølelse, at ansvaret som leder af et af landets store museer faldt ham tungere end rimeligt var. Nervøsiteten for ikke at gøre det godt nok sled på ham, dertil kom i de senere år sorgen over tabet af den ældste datter.

Ellers flid og indsigt betød, at der blev trukket på ham i mange sammenhænge, hvad en lang række faglige og kollegiale tillidshverv vidner om. Det var en fortjent cadeau til hans videnskabelige indsats, at han indvalgte i det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie og i Videnskabernes Selskab.

Steffen Heiberg